

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मै देवा दधीरन्नाच्छेयं पुरोधामिति स एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजंस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्या यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

असावायुराभ्यामेव पञ्चत्वारिंशच्च॥३॥

[१]

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्र आसन्तेऽकामयन्तावर्ति पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं सः सदं गच्छेमेति त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्ति पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं सः सदमगच्छन् य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहृत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य (४)

दैवीं सः सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तं मासा अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं सः सदमगच्छन् य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यसीं सः सदं गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्वन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तात् त्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्ति पाप्मानमपहृत्य दैवीं सः सदं मध्यतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि देवीं सः सङ्गामि वा एतत्कुर्वन्ति यत् त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वञ्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै त्रयस्त्रिंशा आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नहन्तेऽनात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्मुहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप यन्ति स्तोमानां सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (८)

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव संवत्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥५॥ [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र जायेयेति सैतास्त्रिंशत् रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकांमाः पशुकांमाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते प्रजया पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्धित्वान्नाद्यमवारुन्धौषधीः (९)

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानं महिमानमगच्छद्य एवं विद्वांस एता आसन्ते विराजमेवाऽऽत्मन्धित्वान्नाद्यमव रुन्धते वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जेमानं महिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्युतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशात् त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति

प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्ववति पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवाऽऽत्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वांस एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति संवत्सर एव प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत् त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति त्रयस्त्रिंशद्वे देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वार्वेकविंशो भवतः प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते बृहवः षोडशिनो भवन्ति तस्माद्बृहवः प्रजासु वर्षाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसतेऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तात्रपञ्चाशच्च॥६॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैत्तं देवा येनयेन छन्दसानु प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन् द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस एता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगवागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरैव प्रति तिष्ठन्त्येते वै

यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचख्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिंशदेतास्तासां यास्त्रिंशत् त्रिंशदक्षरा विराडत्रं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥३॥ [४]

द्वे वाव देवसत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृज्य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन् (१८)

अहरेकोऽर्भजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुंगार्ध्वन् य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते सर्व एव प्रबाहुंगृध्वन्ति सर्वे ग्रामणीयं प्राप्नुवन्ति पञ्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका एषु (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्ववत्यन्नाद्यस्यावरूद्धौ सर्वपृष्ठो भवति सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपैयुरनासां वाचमुपैयुरुपदासुकैषां वाखस्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तमेव वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वंदामोऽवान्तरम् (२०)

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत् यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्द्विनीका वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजिथ्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते ऐषां द्विनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरन्नेष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥४॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त सुवर्गं

लो॒कमा॑यन्त ए॒तः ष॑द्वि॒ंश॒द्रा॒त्रम॑पश्यन्तमाह॑रन्तेना॑यजन्त॒ ततो॑ वै ते सु॒वर्गं॑ लो॒कं
प्रा॒जा॒ना॒न्य॒सुव॑र्गं लो॒कमा॑यन् य ए॒वं वि॒द्वा॒ंसः ष॑द्वि॒ंश॒द्रा॒त्रमा॑सते सुव॑र्गमे॒व लो॒कं प्र
जा॑नन्ति सुव॑र्गं लो॒कं य॑न्ति ज्योति॑रतिरा॒त्रः (२२)

भ॒वति॑ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्वधते सुव॑र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्यै॑ षड॒हा भ॑वन्ति षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुष्वे॒व प्र॑ति तिष्ठन्ति च॒त्वारो॑ भवन्ति च॒तस्रो॑ दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्र॑ति तिष्ठन्त्यस॑त्रं वा
ए॒तद्य॑दे॒च्छन्दो॑मं यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॑ष्ठैर॒व रु॑न्धते प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑
वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्ये॒व (२३)

वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्र॑ति तिष्ठन्ति ष॑द्वि॒ंश॒द्रा॒त्रो भ॑वति ष॑द्वि॒ंश॒दक्ष॑रा बृ॒हती॑ बा॒रह॑ताः
प॒शवो॑ बृ॒हत्यै॒व प॒शून॑व॒ रुन्ध॑ते बृ॒हती॑ छन्द॑सा॒ऽस्वा॒रा॒ज्यमा॑श्नुताश्नुव॑ते स्वा॒रा॒ज्यं य
ए॒वं वि॒द्वा॒ंसः ष॑द्वि॒ंश॒द्रा॒त्रमा॑सते सुव॑र्गमे॒व लो॒कं य॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो भ॑वतः सुव॑र्गस्य॑
लो॒कस्य॑ परि॑गृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्येव षद्विंशच्च॥३॥

[६]

वसि॑ष्ठो ह॒तपु॑त्रोऽका॒मय॑त वि॒न्देयं॑ प्र॒जाम॑भि सौ॒दा॒सान्भ॑वेयमि॒ति स ए॒तमे॑कस्मान्नपञ्चा॒शस्य॑
ततो॑ वै सोऽवि॑न्दत प्र॒जाम॑भि सौ॒दा॒सान्भ॑वद्य ए॒वं वि॒द्वा॒ंस ए॒कस्मान्न॑पञ्चा॒शमा॑सते
वि॒न्दन्ते॑ प्र॒जाम॑भि भ्रातृ॒व्यान्भ॑वन्ति त्रय॑स्त्रिवृ॒तोऽग्नि॑ष्टो॒मा भ॑वन्ति वज्र॑स्यै॒व मुख॑ स॒ऽ
श्य॑न्ति द॒श प॑ञ्चद॒शा भ॑वन्ति प॑ञ्चद॒शो वज्रः॑ (२५)

वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र ह॑रन्ति षोड॒शिम॑द॒शम॑मह॑र्भवति वज्रं॑ ए॒व वी॒र्यं॑ दधति द्वा॒दश॑
सप्त॑द॒शा भ॑वन्त्यन्नाद्य॒स्याव॑रु॒द्धा अथो॑ प्रै॒व तैर्जा॑यन्ते पृ॒ष्ठ्यः षड॒हो भ॑वति षड्वा ऋ॒तव॑
षट्पृ॑ष्ठानि पृ॒ष्ठैरे॒वतू॑न्वा॒रोह॑न्त्य॒तुभिः॑ सं॒वत्स॑रन्ते सं॒वत्स॑र ए॒व प्र॑ति तिष्ठन्ति द्वा॒दशै॒कवि॑ं॒शा
भ॑वन्ति प्र॑तिष्ठित्या॒ अथो॑ रुच॑मे॒वाऽऽत्म॑न् (२६)

दध॑ते बृ॒हवः॑ षोड॒शिनो॑ भवन्ति विजि॑त्यै षड्वा॑श्चि॒नानि॑ भवन्ति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॑ति
तिष्ठन्त्यूनाति॑रि॒क्ता वा ए॒ता रा॒त्रं य ऊ॒नास्तद्य॑दे॒कस्यै॑ न पञ्चा॒शदति॑रि॒क्तास्तद्य॑द्वय॒सीर॑ष्टाच॒त्वारि॑
ऊ॒नाच्च॑ खलु॒ वा अति॑रि॒क्ताच्च॑ प्र॒जाप॑तिः प्राजा॑यत॒ ये प्र॒जाका॑माः प॒शुका॑माः स्युस्त
ए॒ता आ॑सीर॒न्ने॒व जा॑यन्ते प्र॒जया॑ प॒शुभिर्वैरा॑जो वा ए॒ष य॒ज्ञो यदै॑कस्मान्नपञ्चा॒शो य
ए॒वं वि॒द्वा॒ंस ए॒कस्मान्न॑पञ्चा॒शमा॑सते वि॒राज॑मे॒व ग॑च्छन्त्यन्ना॒दा भ॑वन्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो
भ॑वतोऽन्नाद्य॒स्य परि॑गृहीत्यै॥ (२७)

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च॥३॥

[७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेत्रेषा वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताः रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यत्सां मेध्ये विष्वान्धसम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सं पद्यते तेनैकाष्टकां न छम्बद्गुर्वन्ति तेषाम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सं पद्यते पूर्वपक्षं मासा अभि सं पद्यन्ते ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठन्ति ओषधयो वनस्पतयोऽनुत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यराश्वरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे राध्वन्ति॥ (३०)

एतच्छम्बद्गुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥३॥

[८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धन्त एव दीक्षाभिरात्मानः श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां मांसं द्वाभ्यामस्थिं द्वाभ्यां मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयाः सः सुवर्गं लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥१॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमं प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमं प्रथममुप यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानां मुखं मुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते ते (३२)

सः स्तुता विराजमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावर्ति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः

सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराद्बुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्नपञ्चाशच्च॥२॥

[१०]

ज्योतिष्टोमं प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्थस्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सःस्तुता विराजम् (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायूरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूर्ग्विराद्बुवर्गमेवाव रन्त्यते ते न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षौधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा इव हि सत्रिणोऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्वैवचक्रं यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति समंश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्युभयतोऽज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सं पद्यन्ते द्वादशो वै पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनु पर्यावर्तन्ते-ऽप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥४॥

[११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा पूर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री छन्दोभिस्त्रिवृत्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां वर्षष्टिमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम॥ (३८)

मेघः षड्विंशत्॥१॥

[१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहाऽवृत्त्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः
स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः
स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः
स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा
सर्वाभ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥१॥ [१३]

अञ्चः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं वहन्तीभ्यः स्वाहा
शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः
स्वाहाऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४०)

अञ्च एकात्रिंशत्॥१॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। परो मर्तः परः श्वा। अहं च त्वं च
वृत्रहन्त्सम्बभूव सनिभ्य आ। अरातीवा चिदद्विवोऽनु नौ शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य
रातयः। अभि क्रत्वैन्द्र भूरध जमन्न ते विव्यङ्गहिमान् रजांसि। स्वेना हि वृत्रं शवसा
जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा तै॥ (४१)

विविद्वे च॥१॥ [१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये नमोऽधिपतयेऽधिपतिरस्यधिपतिं
मा कुर्वधिपतिरहं प्रजानां भूयासम्मां धैहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽऽलंब्याय स्वाहा
हुताय स्वाहा॥ (४२)

नम एकात्रिंशत्॥१॥ [१६]

मयोभूर्वातो अभि वातून्ना ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम्। पीवस्वतीर्जीवधन्याः
पिबन्त्ववसायं पृथ्वेते रुद्र मृडा। याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि
वेदं। या अङ्गिरसस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ। या देवेषु तनुवमैरयन्त
यासां सोमो विश्वा रूपाणि वेदं। ता अस्मभ्यं पयसा पिबन्मानाः प्रजावतीरिन्द्र (४३)

गोष्ठे रिरीहि। प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः। शिवाः सतीरुपं
नो गोष्ठमाकृतासां वयं प्रजया स संदेम। इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः

स्वाहेह रमतिः स्वाहा महीमू षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राष्टत्रिंशच्च॥२॥

[१७]

किं स्विदासीत्पूर्वचिन्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः। किं स्विदासीत्पिशङ्गिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिला। द्यौरासीत्पूर्वचिन्तिरश्वं आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिलाविंरासीत्पि कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य भेषजं किं स्विदावपनं महत्। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निरहिमस्य भेषजं भूमिरावपनं महत्। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥२॥

[१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। सुभगे का पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्। आहमंजानि गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधमा। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै। वृषा वा रेतोधा रेतो दधातूथ्सक्थ्योगृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिल्धावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लक्ष्मणि सर्दिगृदि प्रावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या मध्यमेधता शीते वार्ते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। इयं युका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि जल्गुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्वाव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्त्र ण आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न

ऊर्जे दधातन। महे रणांय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयांय जिन्वथ। आपो जूनयथा च नः॥ (५०)

आसामति न रोहते जिन्वथ चत्वारि च॥४॥

[१९]

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जनु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जनु त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जनु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुव प्रियाम्। एतश्च स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा वर्तयासि नः। लाजी(३)ञ्छाची(३)न् यशो ममा(४)म्। यव्यायै गव्यायां एतदेवा अन्नमतैतदन्नमद्वि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथै। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रध्नं पञ्चविंशतिश्च॥१॥

[२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा सन्तानेभ्यः स्वाहा परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा सन्धानेभ्यः स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५२)

प्राणायष्टाविंशतिः॥१॥

[२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५३)

सितायाष्टात्रिंशत्॥१॥

[२२]

बहुस्पतिः श्रयथा वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्यनयेन द्वे वाव देवसूत्रे आदित्या अंकामयन्त सुवर्गं वसिष्ठः संवत्सरायं सुवर्गं ये सत्रं ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्टोमं मेघः कूप्याभ्योऽद्भ्यो यो नमो मयोभूः किं स्विदम्बे भूः प्राणायं सिताय द्वाविंशतिः॥२२॥

बहुस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिपञ्चाशत्॥५३॥

बहुस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः समाप्तः॥७-४॥

 generated on **February 27, 2026**

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | [Credits](#)